

URUSHDAN KEYINGI DAVRDA O'ZBEKISTON SSR SHAHARLARIDA AHOLINI UY-JOY VA KOMMUNAL XIZMATLAR BILAN TA'MINLASH MUAMMOLARI

Perfect-University o'qituvchisi

Abdimuradov Jahongir

ORCID: 0009-0002-4678-7470

E-mail:

abdumurodov.j@perfectuniversity.uz

Annotatsiya: Mazkur maqolada Ikkinchi jahon urushidan keyingi yillarda O'zbekiston SSR shaharlarida aholini uy-joy va kommunal xizmatlar bilan ta'minlash borasidagi dolzarb muammolar va ularni hal etish yo'llari tarixiy-arxiv manbalari asosida tahlil qilinadi. Urush davridan meros qolgan vayronagarchiliklar, evakuatsiya qilingan aholi oqimi natijasida yuzaga kelgan keskin uy-joy tanqisligi, shuningdek, suv ta'minoti, kanalizatsiya hamda elektr tarmoqlarining holati yoritilgan. Shuningdek, respublika shahar xo'jaligini tiklash, shaharsozlikni yo'lga qo'yish va kommunal xizmat ko'rsatish tizimini modernizatsiya qilish borasida amalga oshirilgan chora-tadbirlarning natijalari va kamchiliklari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: O'zbekiston SSR, urushdan keyingi davr, uy-joy muammosi, kommunal xizmatlar, shahar xo'jaligi, shaharsozlik, infratuzilma

Аннотация: В данной статье на основе исторических и архивных источников анализируются актуальные проблемы обеспечения населения жильем и коммунальными услугами в городах Узбекской ССР в послевоенные годы. Освещены острый жилищный кризис, вызванный последствиями войны и притоком эвакуированного населения, а также состояние систем водоснабжения, канализации и электросетей. Раскрыты результаты и недостатки мер, предпринятых по восстановлению

городского хозяйства, развитию градостроительства и модернизации сферы коммунального обслуживания республики.

Ключевые слова: Узбекская ССР, послевоенный период, жилищная проблема, коммунальные услуги, городское хозяйство, градостроительство, инфраструктура.

Abstract: This article analyzes the pressing problems of providing the urban population of the Uzbek SSR with housing and communal services in the post-WWII years, based on historical and archival sources. It highlights the acute housing crisis caused by the war's aftermath and the influx of evacuated populations, as well as the state of water supply, sewage, and electrical networks. Furthermore, the article reveals the outcomes and shortcomings of the measures implemented to restore the urban economy, develop urban planning, and modernize the communal services sector in the republic.

Keywords: Uzbek SSR, post-war period, housing problem, communal services, urban economy, urban planning, infrastructure.

Ikkinchi jahon urushining yakunlanishi sovet jamiyati, jumladan, O'zbekiston SSR iqtisodiyoti va ijtimoiy sohasi oldida ulkan tiklanish vazifalarini ko'ndalang qilib qo'ydi. Urush yillarida respublika frontga yaqin hududlardan ko'chirib keltirilgan yuz minglab evakuatsiya qilingan fuqarolar va sanoat korxonalarini qabul qilgani sababli shahar va qishloqlardagi mavjud uy-joy fondi hamda kommunal infratuzilma o'ta og'ir yuklamani boshdan kechirgan edi. Urushdan keyingi yillarda (1945-1950-yillar boshi) shaharlarda aholi sonining tezkor sur'atlar bilan o'sishi uy-joy va kommunal xizmatlar sohasidagi mavjud tanglikni yanada kuchaytirdi. Mazkur maqolada aynan ana shu davrda O'zbekiston SSR shaharlarida yuzaga kelgan uy-joy tanqisligi va kommunal xizmat ko'rsatishdagi muammolar tahlil qilinadi [1].

1945-yilga kelib O'zbekiston SSRning yirik shaharlari (Toshkent, Samarqand, Farg'ona, Andijon va boshqalar)da uy-joy fondi o'taabed ahvolda

edi. Urush davrida yangi uy-joy qurilishi deyarli to'xtatilib, barcha mablag' va resurslar harbiy ehtiyojlarga safarbar etilganligi buning asosiy sababi edi.

Aholining zichligi keskin oshib ketdi: ko'plab oilalar yerto'lalarda, vaqtinchalik baraklarda, moslashtirilmagan xonalarda va hatto yarim vayrona binolarda yashashga majbur bo'ldilar.

Mavjud uy-joy fondining katta qismida markazlashgan isitish, suv quvurlari va kanalizatsiya tizimlari umuman yo'q edi.

Xususiy uy-joy qurilishini rag'batlantirishga urinishlar bo'lganiga qaramay, qurilish materiallari (sement, g'isht, yog'och) tanqisligi bu jarayonni o'ta sekinlashtirib yubordi [2].

Uy-joy masalasi bilan bir qatorda, shaharlardagi kommunal xo'jalik tarmoqlari ham chuqur tanglik holatida qolgan edi:

Suv ta'minoti: Toshkent va boshqa viloyat markazlarida aholini toza ichimlik suvi bilan ta'minlash darajasi juda past bo'lib, suv quvurlari tarmoqlari eskirgan va quvvati yetishmas edi. Ko'plab mahallalarda aholi ariq suvidan foydalanishga majbur bo'lgan, bu esa turli yuqumli kasalliklar tarqalish xavfini oshirgan.

Kanalizatsiya: Shaharlarning markaziy qismlarnigina qamrab olgan bo'lib, chekka hududlar va yangi tashkil etilayotgan ishchilar posyolkalari bu tizimdan batamom mahrum edi.

Elektr energiyasi: Sanoat korxonalarining ehtiyoji birinchi navbatda qondirilgani bois, aholi yashaydigan mavzelarda elektr energiyasining uzluksiz berilishi ta'minlanmagan, tez-tez o'chishlar kuzatilib turgan [3].

Hukumat tomonidan shaharlarda uy-joy qurilishini kengaytirish va kommunal tarmoqlarni tiklash bo'yicha maxsus qarorlar qabul qilinganiga qaramay, amaliyotda jiddiy to'siqlar uchradi:

Moliyalashtirishdagi cheklamalar: Markaziy byudjetdan ajratiladigan mablag'lar ko'pincha og'ir sanoat va mudofaa majmuasiga yo'naltirilib, ijtimoiy soha va kommunal xo'jalik qoldiq prinsipi asosida moliyalashtirildi.

Moddiy-texnika bazasining zaifligi: Qurilish tashkilotlarining texnik jihozlanmaganligi, malakali muhandis-texnik kadrlar yetishmasligi ishlarning sifatiga va sur'atiga salbiy ta'sir ko'rsatdi.

Shunga qaramay, ayniqsa 1940-yillarning ikkinchi yarmidan boshlab hashar yo'li bilan obodonlashtirish ishlari, korxonalar qoshida idoraviy (veedomstvenniy) uy-joylar qurish amaliyoti boshlangani muayyan darajada ijobiy o'zgarishlarga zamin yaratdi [4].

Urushdan keyingi yillarda O'zbekiston SSR shaharlarida aholini uy-joy va kommunal xizmatlar bilan ta'minlash masalasi respublikadagi eng o'tkir ijtimoiy muammolardan biri bo'lib qoldi. Urush keltirgan iqtisodiy talofatlar, mablag' va materiallar tanqisligi sharoitida shahar xo'jaligini tiklash jarayoni murakkab kechdi. Shunga qaramay, bosqichma-bosqich amalga oshirilgan chora-tadbirlar va xalqimizning fidokorona mehnati evaziga kommunal infratuzilmaning asosiy poydevori saqlanib qolindi va keyingi o'n yilliklarda urbanizatsiya jarayonlarining kengayishi uchun zamin hozirlandi [5].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi O'zbekistonning yangi tarixi markazi. O'zbekiston tarixi (1917–1991-yillar). – Toshkent: O'zbekiston, 2019.
2. Aminova R. X. va boshqalar. O'zbekiston SSR tarixi. 4-jild. – Toshkent: Fan, 1975.
3. Rajabov Q., Inoyatov S. Tarixiy xotira va inson qadri. – Toshkent: Sharq, 2021.
4. O'zbekiston Milliy arxivi, R-2037-fond (O'zbekiston SSR Kommunal xo'jaligi vazirligi), 1-opis, yig'ma jildlar.
5. Зиядуллаев С. К. Промышленность Узбекистана в послевоенный период. – Ташкент: Изд-во АН УзССР, 1958.